

â€œICH KENNE DES MENSCHEN NICHTâ€ De kruisvorm in de Matth us Passion van J.S. Bach door Kees Van Houten

Auteur: Kees van Houten.
 Uitgave: Kees van Houten,
 Stapelen 4, 5281 EH Boxtel.
 Prijs: f 25,00
 ISBN 90-804141-4-X

Wanneer dit jaar bij uitvoeringen van Bachs Matth us-Passion een stilte wordt ingelast na het koraal dat onmiddellijk op de beroemde aria â€ˆErbarme dichâ€™TM volgt, dan kan dit een direct gevolg zijn van de â€ˆontdekkingâ€™TM door Kees van Houten van een kruisvorm in deze beroemdste Passion der Passionen van Johann Sebastian Bach. Kees van Houten toont in de Matth us-Passion een grote tweedeling aan zoals ook in het Matth us-evangelie tussen hoofdstuk 26 en 27 het geval is. Het punt waar dwarsbalk en staander elkaar kruisen is letterlijk een cruciaal moment en dat is het Christusrecitatief waar de verloochening wordt aangekondigd. Bij de daadwerkelijke verloochening in het tweede deel van de Matth us-Passion valt het op dat diverse punten in deze beide genoemde recitatieven muzikaal als het ware inwisselbaar zijn, over elkaar heen kunnen vallen. Ook de toonsoort en de motivische opbouw is dezelfde. Van Houten toont dit onder meer aan in het hoofdstuk â€ˆHet kruispuntâ€™TM.

In het begeleidend persbericht bij Van Houtens vierde boek in de serie â€ˆVan Taal tot Klankâ€™TM schrijft de auteur: *"Zowel voor de uitvoerenden als de luisteraars leidt het ervaren van de kruisvorm enerzijds tot een beter inzicht in de structurele opbouw van de Matth us-Passion en anderzijds tot een nog intensere beleving van dii monumentale werk."* Hij werd op het spoor gezet door de klavecijnist en Bach-specialist Hans Brandts Buys (1905-1959), die de kruisvorm introduceerde in zijn boek *De Passies van Johann Sebastian Bach* (1950). Van Houten stelt pas muzikale onderdelen aan de orde wanneer die passen binnen zijn betoog om â€ˆde grote structuur en het compositorisch concept, dat Bach mogelijkwijs voor ogen heeft gehad toen hij het Passieverhaal van Matth us op muziek zette, aan te tonenâ€ (citaat voorwoord) en vervolgens te verduidelijken. Een hele opgave, vooral om dit binnen slechts 88 paginaâ€™s te doen. Van Houten: â€ˆHet blootleggen van zoâ€™n mogelijk bouwplan is het doel van deze studie. Ik wil proberen aan te tonen dat het uiterlijk concept van de Matth us-Passion een kruisvorm in zich draagt, dezelfde structuur, die de Middeleeuwse bouwmeesters toepasten bij de bouw van de kathedralen.â€ (blz. 5) De auteur is daarin naar mijn mening geslaagd.

Een ieder die geïnteresseerd is in vorm en architectuur van muziek in het algemeen zal benieuwd worden naar Van Houtens opstelling. Uiteraard, Bach heeft ernaar gestreefd om zijn Matth us-Passion, een werk van bijna drie uur, een vorm mee te geven, maar om de stelling te verdedigen als zou Bach hier een kruisvorm hebben gebezigd, daarvoor moet men van goede huize komen. Dat komt Kees van Houten en hij weet met zijn argumenten te overtuigen. Bach zelf vermeldt er overigens niets over. Nu hoeft dat geen argument te zijn om Van Houtens boek dan maar ongelezen te laten, want de auteur weet te verrassen en te boeien, al ontkomt hij soms niet aan argumenten die een zeker â€ˆglad ijs-gehalteâ€™TM hebben. Maar zelfs al zou twintig procent door de auteur er ten onrechte bij zijn gehaald (wie zal het zeggen), dan nog blijft het idee van een kruisvorm acceptabel. Het voert binnen dit kader te ver om zijn argumenten ten tonele te voeren (al popelen mijn vingers, want het is fascinerend genoeg). Ik beperk me thans tot een samenvatting en het antwoord op de altijd weer prangende vraag: Is dit boek de aanschaf waard? Van Houten geeft in zijn boekje interessante, vaak fascinerende besprekingen. Het zou de leesbaarheid ten goede zijn gekomen wanneer er (nog) meer notenvoorbeelden waren afgedrukt van aangehaalde themata en/of koralen. In de gevallen dat dit ruim voldoende gebeurt, zoals in het cruciale hoofdstuk â€ˆHet kruispunt...â€™TM leest dit gemakkelijker. Anderzijds is de informatie door de beknoptheid overzichtelijk en spannend. Het was ook een goede gedachte van de auteur om zich te beperken tot het aantonen van de kruisvorm, dat komt de leesbaarheid en ook de prijs ten goede. De volgende hoofdstukken komen aan bod:

â€ˆ het blootleggen van een uiterlijke en meer verborgen laag (blz.22)

â€ˆ de getallensymboliek

â€ˆ de behandeling van de â€ˆFthh-Fassungâ€™TM (uitgevoerd in 1729) die teruggevonden werd in een handschrift van Bachs schoonzoon Altnikol

â€ˆ de facsimileafdrukken van het definitieve origineel uit 1736

â€ˆ de reden waarom Bach â€ˆ0 Haupt you Blut und Wundenâ€™TM vijf maal invoegde (en zo structuur kon aanbrengen).

Hoewel de auteur overtuigende argumenten aandraagt, heb ik soms het gevoel: so what. Wat doe je er verder mee? Is dit boek de aanschaf dus waard?

Ja, in het geval men de Matthäus-Passion kent en de wens heeft dit muzikale meesterwerk in alle lagen te doorgronden. Van Houtens visie verdient meer dan het voordeel van de twijfel. Men kan niet om dit boekje van Van Houten heen.

Neen, wanneer men zich jaarlijks slechts éénmaal wenst onder te dompelen in het muzikale Paasbad dat Mattheus-Passion heet, met de gedachte "het" allemaal binnen een kleine drie uur te horen.

Van Houten heeft het plan ook de vrije orgelwerken en het Wohltemperierte Klavier van psychologische, retorische-motivische (karakter-)duidingen te voorzien. Een goed plan lijkt me.

Bestelwijze: door overmaking van f 31,00 (incl. verzendkosten) op Postbank rek.nr. 15 11142 of ABN/AMRO rek.nr. 52 45 11 977 t.n.v.

K. van Houten te Boxtel.

Bij aankoop van min. 20 ex. tegelijk: f 20,00 per ex., geen verzendkosten.